

CRANFORD

Cranfordské dámy

Elizabeth Gaskellová

CRANFORD

Cranfordské dámy

Elizabeth Gaskellová

© NAKLADATELSTVÍ XYZ, s. r. o., 2011

Translation © Jan Žlábek, 2011

Cover Photo © Isifa/Matt Cardy/Getty Images

ISBN 978-80-7388-146-7

CRANFORD

Cranfordské dámy

Elizabeth Gaskellová

Obsah

O autorce 9

Úvod (Jenny Uglowová) 11

CRANFORD

- 1 Naše společnost 18
- 2 Kapitán 33
- 3 Dávná milostná aféra 53
- 4 Návštěva starého mládence 66
- 5 Staré dopisy 82
- 6 Chudáček Peter 96
- 7 Návštěvy 112
- 8 „Její Urozenost“ 127
- 9 Siňor Brunoni 145
- 10 Strach 159
- 11 Samuel Brown 178
- 12 Zasnoubit se a vdát! 194
- 13 Zastavená platba 206
- 14 Přítel v nouzi 222
- 15 Šťastný návrat 246
- 16 Rozloučení s Cranfordem 263

CRANFORDSKÁ KLEC 275

O autorce

Elizabeth Stevensonová se narodila v Londýně roku 1810. V roce 1832 se vdala za pastora Williama Gaskella, s nímž se přestěhovala do Manchesteru. Smrt jejího jediného syna ji podnítila k napsání jejího prvního románu, *Mary Bartonová*, který byl publikován anonymně roku 1848. Spisovatel Charles Dickens ji přizval, aby přispívala do jeho časopisu *Household Words*, kde se roku 1853 objevilo její další významné dílo, *Cranford*. Napsala také román *North and South (Sever a jih)* a životopis Charlotty Brontëové (*The Life of Charlotte Brontë*). Elizabeth Gaskellová zemřela v roce 1865 a její poslední dílo, *Wives and Daughters (Manželky a dcery)*, tak zůstalo nedopsané.

Úvod

Když v roce 1854 psala Elizabeth Gaskellová dopis kritikovi Johnu Forsterovi, utrousila poznámku. „Smím vám říct jeden cranfordismus?“ napsala. „Jedna stará dáma, paní Frances Wrightová, řekla jedné mé sestřence: ‚Co jsem přišla o zuby, nemůžu už mluvit tak kousavě.‘“ Pro Gaskellovou bylo typické, že si dovedla takové komentáře vychutnat a s tak náhlou explozí živých vzpomínek vidět všechny ty odvážné výstřední dámy svého mládí, hvězdy všech těch báječných příběhů v tomto svazku. Miluji ty příběhy, protože ukazují hloubku i šíři jejího spisovatelského umu, stejně jako jejího smyslu pro humor. A mám je ráda především proto, že zkoumají svět nezávislých žen, které žijí svůj vlastní život; a i když bývají pošetilé a občas tvrdohlavé, jsou plné něhy, nezdolnosti a hrdosti na vlastní názor; jsou bojácné, a přesto vítězí nad svým strachem z neznámého i zděšením z myšlenky na změnu.

Většina absurdních detailů z příběhů o Cranfordu je skutečně pravdivá. Gaskellová nám sama říká, že podnětem k napsání jejího nejstaršího článku „Poslední anglická generace“¹ publikovaného v americkém *Sartain's Union Magazine* v červenci 1849 bylo,

1 V originále „The Last Generation in England“; pozn. překl.

když si přečetla, že Thomas Southey jednou přemýšlel nad tím, že by napsal historii anglického domácího života, a také její vlastní pocit, že žije v éře rapidních změn. Rozhodla se zaznamenat některé své vzpomínky a také příběhy, které jí vyprávěli její přátelé a příbuzní z malého venkovského městečka předchozí generace. Naplno popsala místní hierarchii „Cranfordu“, od majitelů panství, vznešených mužů a noblesních vdov až ke „spořádaným chudým“ a lidem na okraji, kteří „se sem tam sníží i ke zločinu“ – a nezapomíná ani na psy a jejich domácí přezůvky, na krajčymilnou kočku či krávu ve flanelovém prádle. V srdci zmíněného krátkého článku byly ženy: „Bydlelo tam hned jedenáct úctyhodných vdov; a nespočet starých panen.“ Gaskellová vzpomíná, že se svými karetními večery, pevně danými návštěvními hodinami a dobře míněnou příčinností byly tyto staré dámy „živoucí pokladnicí rodinných tradic a starých obyčejů“.

Příběhy o Cranfordu byly poprvé publikovány v týdeníku Charlese Dickense *Household Words* od prosince 1851 do roku 1853. Gaskellová se zde přímo zaměřila na skupinu neohrožených žen; ujišťuje nás, že pokud jde o životní úděl, „vypořádávají se s ním cranfordské dámy docela dobře samy: „Muž,‘ jak mi kdysi sdělila jedna z nich, ‚v domácnosti *tolik* překáží!““

Jak ony příběhy rozvíjejí své kouzlo, vidíme, že muži jsou u Gaskellové stejně soucitní jako ženy: celá kniha je apelem na lidskost a otevřenost a vzájemnou podporu. Vzpomínky se otevírají jako dveře k příběhům z minulosti a ti, kdo za nimi bydlí, sdílejí úctu k „pa-

triarchálním“ pravidlům; jsou však vtaženi do nového světa, protože si uvědomí potřeby druhých. Octnou se v situaci, že samy mluví proti autoritám, jak už se to mnoha hrdinkám od Gaskellové stává.

Cranford je pro všechnu svou očividnou srozumitelnost mimořádně umným literárním dílem. Dílčí zápletky jsou variacemi na zcela běžná témata; získávají však jedinečnou atmosféru díky tomu, jak Gaskellová pracuje se společenskými konvencemi a převrací je, čímž dokonce narušuje dojem běžného fikčního světa. Příběhy se odvíjejí i retrospektivně a v životech jednotlivých žen vidíme nelogické skoky, to vše ve spojení se závratným rozdílem mezi jazykem a smyslem.

Cranford má základ ve městečku Knutsford v Cheshiru, kde Gaskellová vyrůstala. Její matka zemřela brzy po jejím narození, a zatímco otec zůstal s jejím starším bratrem v Londýně, maličkou Elizabeth poslali na sever, aby se o ni postarala rodina její matky, Hollandovi. Její prarodiče měli poblíž farmu a ji vychovávala teta Hannah Lumbová, její „více-než-matka“, ve starém domku na kraji Knutsford Heath, který sdílela s výbušnou tetou Abigail a invalidní dcerou paní Lumbové. Celý život projevovala Gaskellová vřelé sympatie pro nekonvenční domácnosti a velké rodiny. Její přítelkyně vzpomíná na večírky u tety Lumbové, kde, jak píše, „jsme byly velmi nenucené a veselé“ a užívaly si koncert s tancem zakončeným „krásnými tanečními kreacemi některých mladých dam“. Byl tu však určitý temný podtón. Teta Lumbová odešla od svého násilnického manžela, který, jak se ukázalo, měl

druhou ženu, a rodina se tiše stáhla do ústraní. A když bylo Gaskellové osmnáct, její milovaný bratr John, který byl už několik let na moři, se rozhodl usadit v Indii. V zimě roku 1828 zmizel a nikdo už o něm nikdy neslyšel. Mluvila o něm jen zřídka, postava ztraceného bratra či námořník, který se nečekaně vrátí, se však v jejích dílech objevují často.

Jako dívka zažívala Elizabeth šok z nového. Když jí bylo kolem osmnácti, poté, co nastoupila do školy ve Warwickshiru, strávila několik měsíců v Newcastlu a v roce 1832 si vzala Williama Gaskella, mladého pastora z kostela v Cross Street v Manchesteru. Do Williamovy kongregace patřili bohatí průmyslníci a odborníci, pracoval však také s chudinou, když sloužil v pomocných výbo-
rech, které chodily i do nejtemnějších sklepů, kde se rodiny tísnily ve špíně. Byl to svět, který v roce 1848 Gaskellová popsala ve svém prvním románu *Mary Barton* (*Mary Bartonová*). Pustila se do toho částečně na Williamovo doporučení, že by jí psaní mohlo pomoci překonat žal ze smrti jejich desetiměsíčního syna Willieho, který zemřel na spálu. Silně se ztotožňovala s chudými v Manchesteru, kteří se museli dívat, jak jejich děti hladoví.

Brzy se přišlo na to, že autorkou je ona, a lidé z kongregace v Cross Street zuřili nad krutým zpodobněním majitelů továren vyvedeným ženou jejich pastora. Gaskellová se však držela unitářského přesvědčení, že je povinností člověka přinášet svědectví a mluvit proti sociální nespravedlnosti (mezi další výtečné ženy unitářského vyznání patřily Florence Nightingalová a feministky Harriet Mar-

tineauová a Barbara Bodichonová). Její kniha ji proslavila a Dickens jí brzy nabídl, aby psala do jeho rodinného magazínu *Household Words*. Okamžitě poznal její talent pro vyprávění a oslovoval ji „má drahá Šeherezádo“, neboť říkal „jsem si jistý, že váš vypravěčský um by se nikdy nevyčerpal za jediný večer, ale vydržel by alespoň tisíc a jednu noc“. (Tvrdohlavě vzdorovala jeho korekturám, přestože v zápalu nad upravováním jejího románu *Sever a jih* do podoby na pokračování vykřikl: „Ach, paní Gaskellová – hrozné – hrozné! Kdybych byl pan G., bože, já bych jí natlouk!“)

Zkrušena útoky na *Mary Bartonovou*, stáhla se Gaskellová v duchu k vlídným výstřednostem svého mládí v Knutsfordu. Ale ani tak nemohla zcela utéci žalu a šoku: i do komického světa Cranfordu vchází smrt, náhle a nelítostně – Dickens jednou vyjádřil přání, aby si její postavy byly trochu jistější v kramflecích. Cranfordské amazonky nejsou bezstarostné bytosti. Stihly mnohé – potlačit v mládí milostný vztah, žít pod hrozbou bankrotu, ztratit panství v hazardu. A jak se tak hašteří o nosítka nebo usedají ke kartám, slyší v dálce rachocení nového, zrychleného světa s jeho železnicemi a hypermoderními lékařskými metodami, jeho tovarnami a doly. Příběhy, které si přečtete v tomto svazku, jsou zábavné – jejich komika je však ponořena do dojemné, snové nálady, kterou v žádném jiném díle nenajdete, a pod všemi těmi detaily o čepcích a koláčích se skrývají hluboké myšlenky a pevné hodnoty.

Jenny Uglowová

Součástí „cranfordské trilogie“ jsou i příběhy nazvané *Zpovědi pana Harrisona* a *Lady Ludlowová*, které NAKLADATELSTVÍ XYZ vydává v samostatných svazcích.

Příběhem *Zpovědi pana Harrisona* publikovaným roku 1851 v měsíčníku *The Ladies' Companion* se Gaskellová přesunula od faktu k fikci: město je pojmenováno Duncombe, ale doktoři, prodavači a úžasné matrony v něm obývají stejný svět. Příběh *Lady Ludlowová*, který se objevil v magazínu *Household Words* v roce 1858, je z hlediska struktury odvážnou a experimentální knihou, přestože dlouhý melodramatický příběh o francouzské revoluci ne zcela vyrovnává „revolučnost“ moderních změn. Je také pevně založen na všedních životech jednotlivých žen: ovdovělé lady Ludlowové a staré panny slečny Galindové, které se samy starají o jiné dívky a ženy. Společné zázemí a podobné zasazení i obrovská popularita a životnost celé trilogie (*Cranford*, *Zpovědi pana Harrisona* a *Lady Ludlowová*) jsou důvodem toho, proč byl tento materiál tak vhodný ke spojení do jedné – a velmi úspěšné – televizní adaptace, kterou napsala Heidi Thomasová jako scénář pro *Cranford* od BBC.

Redakce NAKLADATELSTVÍ XYZ

CRANFORD

1

Naše společnost

Především je třeba říci, že Cranford je v držení Amazonek; majiteli všech domů, krom několika pronájmů, jsou ženy. Když do města přijde nějaký sezdaný pár, aby se zde usadil, gentleman vždy nějak zmizí; buď je prostě vyděšen k smrti tím, že je na cranfordských věčících jediným mužem, nebo je povolán ke svému regimentu, lodi, případně se musí po celý týden plně věnovat obchodním záležitostem ve významném obchodním městě Drumblu, jež s námi sousedí, jsouc vzdáleno pouhých dvacet mil po železnici. Pokud jde o to, co dělají gentlemani, v Cranfordu prostě nejsou. Co by dělali, kdyby tu byli? Doktor obchází svou trasu dlouhou třicet mil a v Cranfordu přespává; každý muž ale nemůže být doktor. Udržovat pěstěné zahrady plné vybraných květín bez plevele, který by je hyzdil; zastrášovat mladé chlapce, kteří na zmíněné květiny toužebně hledí skrz laťky plotu; vyhánět husy, které do zahrad občas zabloudí, když

necháte otevřená vrátka; řešit otázky literatury a politiky bez zatěžování se zbytečnými důvody a argumenty; získat jasný a správný přehled o každé aféře na farnosti; udržet milé služebné ve spořádaném stavu; projevovat vlídnost (byť trochu panovačnou) vůči chudým a skutečně vřele a přátelsky podat pomocnou ruku druhému, když strádá, to vše zvládají cranfordské dámy docela dobře samy. „Muž,“ jak mi kdysi sdělila jedna z nich, „v domácnosti *tolik* překáží!“ Ačkoli cranfordské dámy vědí zcela přesně, co dělají ty ostatní, vůči názorům druhých zůstávají neobyčejně lhostejné. Vzhledem k tomu, že každá má velmi silně vyvinutou osobnost, neřku-li osobitost, nic není tak snadného jako slovní odplata; přesto však mezi nimi panuje dobrá vůle v pozoruhodné míře.

Cranfordské dámy se jen občas dostanou do drobné hádky, kdy vypustí pár peprných slov a vztekle škubnou hlavou; přesně to stačí zabránit tomu, aby náplň jejich života byla příliš nudná. Jejich šaty jsou velmi nezávislé na módě; jak samy říkají: „Co záleží na tom, jak se oblékáme tady v Cranfordu, když nás tu každý zná?“ A když svou domovinu opustí, pak se stejně pádným argumentem: „Co záleží na tom, jak se oblékáme tady, kde nás nikdo nezná?“ Materiál jejich šatů bývá, obecně řečeno, kvalitní a prostý a většina z nich je skoro tak pečlivá jako slečna Tylerová blahé paměti; osobně však ručím za to, že i ten poslední druh rukávce, poslední malou a těsnou spodničku, jaké se v Anglii nosí, vše v Cranfordu viděli – a viděli to bez úsměvu.

Mohu svědčit na skvostný rodinný deštník z rudého hedvábí,